

Dodenherdenking

*Dan stonden we altijd voor het raam
Mijn moeder, mijn vader,
Mijn zus, mijn broertje en ik
De straatlantaarns gingen aan
Als de klok op de Waalsdorper vlakke
zweeg
Het werd stil in heel die grote stad
Doodstil
Alleen de merels zongen*

Ik ben met die kutoorlog opgegroeid, met die rotmoffen, met de verhalen van mijn ouders, mijn ooms, mijn tantes. Verhalen over de Joodse buurtgenoten die werden weggevoerd, verhalen over de Nederlandse buurtgenoten die hun woningen plunderden omdat ze de kozijnen nodig hadden om het fornuis en de kachel de stoken. Over de broer van mijn vader die uiteindelijk door een granaatscherf overleed, over zijn andere broer die tewerk werd gesteld in Duitsland, over de broer van tante Marietje die mee moest naar het front in Rusland en waar nooit meer iemand iets over heeft gehoord, over mijn moeder die op een fiets met houten banden naar de Veluwe ging om eten te halen en dat soms aan de rand van Amsterdam moest inleveren, over opa Werner die zijn hele bibliotheek opgebrand zag in het fornuis en de emoties en de hongeroedeem nooit te boven is gekomen.

Maar ook de verhalen over kameraadschap, trouw, respect, over hele grote en hele kleine heldendaden, over hulp aan elkaar om de verschrikkelijke ontberingen te doorstaan. Over de wonderbaarlijke vriendschap die vlak na de oorlog is ontstaan tussen mijn ouders en Kathleen en Harold uit Ohio en over de wekelijkse correspondentie die mijn moeder en Kathleen 52 jaar lang hebben gevoerd.

Hoewel ik net te jong ben om baby-boomer te zijn, waren die rotoorlog, die rotmoffen, die afschuwelijke verhalen en die wonderbaarlijk mooie vertellingen in mijn jeugd altijd weer onderwerp van gesprek. Soms verfoeide ik dat, meestal hing ik aan de lippen van de vertellers; al had ik het ver-

haal misschien al honderd keer eerder gehoord. Of je wilde of niet, je kon er niet omheen en eigenlijk wilde je dat ook helemaal niet.

Het heeft me voor een deel gevormd, ervoor gezorgd dat ik pacifist ben geworden, niet wilde dat mijn kinderen met geweeftjes en ander oorlogstuig speelden. Het heeft me geleerd respect voor andersdenkenden te hebben, om anderen niet uit te spugen vanwege geloof of ras of sekse of overtuiging. En dat hebben heel, heel veel anderen met mij geleerd.

We zijn vroeger met de kinderen naar de herdenking op de Dam geweest, hebben aan de stille tocht langs de monumenten meegedaan, zijn op 4 mei en 11 november bij het oorlogsmonument op de Nieuwe Ooster aan de Middenweg geweest. Daar denkt iedereen gelijk. Net als voor de tv. 'Nooit meer Auschwitz', 'Nooit meer oorlog', 'Nooit meer .....'. Maar collectief slagen we daar als mensheid niet in. Er is nog steeds Auschwitz, nog steeds oorlog, nog steeds ..... Uit meningsverschillen over de dodenherdenking zelf blijkt dat velen de boodschap nog steeds niet hebben begrepen.

Vijftig jaar na de bevrijding waren we ook op de Dam. Met al die gelijkgestemde zielen. Met heel veel veteranen uit Engeland, Canada, Rusland, Amerika en waar al niet vandaan. Het bosje narcissen dat ik had meegenomen om bij het monument te leggen, heb ik maar aan een van die bejaarde strijdmakkers gegeven. 'These are for you, Sir. Thanks for what you've done'. Er heerste een sfeer van verbondenheid. Net als de dag erna, toen de bevrijders van toen hun intocht nog eens dunnetjes overdeden en we met mijn ouders stonden te juichen en de chocoladerepen net zo gretig aanpakten als in 1945.

En een paar jaar geleden lag Joke in het ziekenhuis in Erlangen en loeerde ik in een hotelletje vlakbij. Wat zijn we in dat ziekenhuis en dat gasthof geweldig opgevangen! Op de laatste avond hebben mijn broer en ik samen met een aantal Duitsers aan de stammtisch daar in Beieren gezeten, nota bene met een bus jodenkoeken die ik toevallig in mijn koffer had, op tafel. De conclusie: 'Die oorlog, daar moeten we een punt achter zetten, mensen en volken van nu zien in het perspectief van nu. Maar: niet zonder te vergeten wat er is gebeurd; niet zonder te leren wat onverdraagzaamheid, haat om de haat, en macht om de macht aanrichten; niet zonder stil te staan bij aanstichters, slachtoffers, verzetsmensen en bevrijders'.

Het woord mof komt na Erlangen niet meer over mijn lippen. En op 4 mei komt dit alles altijd weer boven en schiet ik hopeloos vol.

*Dan sta ik nog altijd voor het raam
Maar nu met mijn
Eigen gezin
De straatlantaarns gaan aan
Als de eerste krans op de Dam
Is gelegd
Het wordt stil in heel die grote stad
Doodstil
Alleen de merels zingen*

Amsterdam, 4 mei 2012

